

Zdzisław J. Kapera, Robert Feather, *Doyen of the Dead Sea Scrolls. An in depth biography of Józef Tadeusz Milik (1922–2006)*. *Qumranica Mogilanensia* 17, Kraków–Mogilany: The Enigma Press 2011, 239 s.

Józef Tadeusz Milik to niewątpliwie jeden z najwybitniejszych badaczy rękopisów znad Morza Martwego. Jego zasługi dla odczytania i wydania manuskryptów z Qumran i Murabba'at są powszechnie znane i nie sposób ich przecenić. Wszyscy jesteśmy dumni, że nasz rodak tak wspaniale zapisał się w historii qumranologii i szerzej: hebraistyki i arameistyki. Żałujemy przy tym, że zasługi te nie zostały nigdy uhonorowane doktoratami *honoris causa* polskich uniwersytetów. Publikacja Kapery i Feathera, która jest szczegółową biografią Józefa Milika, jest próbą upamiętnienia życia i twórczości tej niezwykłej postaci.

Praca składa się z dwóch części. Pierwsza (s. 1-138), napisana przez Z.J. Kapere, przedstawia biografię i badawczą działalność Józefa Milika od jego narodzin w Serocynie po śmierć w Paryżu. Podzielona jest na 9 rozdziałów, poświęconych kolejno: (I) okresowi młodości aż po studia w Pontificio Instituto Biblico (do 1951), (II) działalności w École Biblique Jerusalem (1952–1960), (III) w Bejrucie (1961–1964), (V) w Rzymie (1965–1969), a następnie (VI-IX) w Paryżu (1969–2006). Rozdział IV opisuje zaangażowanie Milika w badania epigrafii nabatejskiej. W rozdziałach VI-IX Kapera szczególnie eksponuje znane kwestie związane z procesem edycji rękopisów znad Morza Martwego, w które sam, jak wiadomo, był intensywnie zaangażowany.

Druga część (s. 140-229), licząca 12 rozdziałów, przygotowana przez R. Feathera, zawiera zapis lub omówienie rozmów autora z Józefem Milikiem i jego żoną Jolantą Załuską, a także innymi osobami, z okresu 1998-2007. Jest to – co należy podkreślić – zapis nieautoryzowany, w formie reportażu. Dotyczy wybranych zagadnień badawczych poruszanych przez Feathera. Pojawia się w nim również wiele informacji osobistych dotyczących Milika i jego rodziny.

Całość zamykają dwa apendyksy: list zespołu de Vaux dotyczący osoby Johna Allegro i związku rękopisów z chrześcijaństwem, opublikowany w „The Times” 16 marca 1956 roku (s. 231) i odpowiedź J.M. Allegro z 20 marca 1956 roku, również opublikowana w „The Times” (s. 232-234), oraz „Indeks współczesnych nazwisk” (s. 235-239).

W części pierwszej zamieszczone zostały 34 fotografie, niektóre pochodzące z archiwum własnego oraz rodziny J.T. Milika, a także archiwum Dariusza Długosza, który przez wiele lat w Paryżu pozostawał w bliskich i przyjaznych relacjach z J.T. Milikiem. Są to m.in. niepublikowane dotąd zdjęcia Józefa Milika w wieku młodzieńczym, w otoczeniu rodziny. Wedle informacji Z.J. Kapery, fotografia nr 6 jest omyłkowa.

Książka jest z pewnością wyjątkowa. Jest przy tym dobrze napisana. W pierwszej części Kapera z pasją opowiada o losach i naukowych dokonaniach Milika. Relacjonuje szczególne momenty związane z odkryciem i opracowywaniem rękopisów. Niezwykle ciekawy jest opis swoistej „podróży w czasie” Milika, jego przeżyć w odkrywanych grotach, gdy dotykał przedmiotów położonych tam przed dwoma tysiącami lat. Kapera skrupulatnie rejestruje najważniejsze zadania badawcze zrealizowane przez Milika, prace poszukiwawcze i wykopaliskowe, opracowywanie i edycję rękopisów, badania ossuariów i inne. W publikacji można znaleźć wiele szczegółowych i ważnych informacji, pokazujących obraz jego życia, naukowego i prywatnego, zarówno w okresie pobytu w Jerozolimie i Bejrucie, jak i potem: w Rzymie i Paryżu. Kapera przypomina również o słabiej znanej pasji badawczej Milika, a mianowicie o jego badaniach dotyczących św. Świerada.

W przypadku części autorstwa R. Feathera, dziennikarza, znanego dotąd zwłaszcza z książki *The Mystery of the Copper Scroll of Qumran*, warto zwrócić uwagę na rozdział trzeci (s. 175-180), w którym relacjonuje swoją rozmowę z Milikiem z listopada 2000, dotyczącą związku Jezusa i Jana Chrzciciela z esenńczykami i Qumran.

Podkreślając wartość poznawczą publikacji Kapery i Feathera, chciałbym jednocześnie wyrazić moją wątpliwość, czy powinny się w niej znaleźć niektóre ustępy dotyczące życia osobistego J.T. Milika, zwłaszcza z ostatniego okresu, czy autorzy nie naruszyli delikatnej sfery prywatności i godności, tak bardzo ważnej dla każdego z nas.

Piotr Muchowski